

ปลาไหลเผือก สมุนไพรไทยที่ไม่ควรมองข้าม

ดร.ทวีศักดิ์ จิ่งวัฒนตระกูล

ปลาไหลเผือก เป็นพืชที่พบได้ทั่วทุกภาคในประเทศไทย และพบในภูมิภาคอาเซียน ในไทยพบมากในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยเฉพาะในบริเวณป่าชายแดนไทย-ลาว ที่เรียกสมุนไพรชนิดนี้ว่าปลาไหลเผือก เนื่องจากรากของสมุนไพรชนิดนี้มีลักษณะเหมือนปลาไหลที่มีสีเขียวอมดำ คนอีสานจึงเรียกพืชชนิดนี้ว่า "เหียนด่อน" บางท้องถิ่นเรียก "ตริงบาดาล" เนื่องจากรากของต้นปลาไหลเผือก ที่มีอายุหลายปีจะมีความยาวมาก อาจยาวมากกว่า 2 เมตร ปลาไหลเผือกเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ลำต้นมีสีแดง ไม่แตกกิ่งก้านทางด้านข้าง ใบเป็นใบประกอบออกบริเวณยอด ใบย่อยรูปหอก ดอกออกเป็นช่อ สีชมพู ผลเป็นผลกลุ่ม รูปทรงกลม เมื่อสุกจะมีสีน้ำตาลแดง ในประเทศไทยพบได้ 2 ชนิด คือ ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack.) และ ปลาไหลเผือกน้อย (*Eurycoma hamandiana* Pierre.) โดยชนิดหลังจะมีขนาดเล็กกว่าชนิดแรก

รูปที่ 1 ปลาไหลเผือกน้อย (*Eurycoma hamandiana* Pierre.)

บางท้องถิ่นเรียกปลาไหลเผือกว่า "หยิกบ่ดอง" ก็เพราะในสมัยก่อนคนที่จะออกรบจะเอารากปลาไหลเผือกมาเคี้ยวกิน เชื่อว่าจะทำให้มีพลังกำลัง หนั่งเหนียวฟันแทงไม่เข้า เหมือนดังชื่อที่ใช้เรียก ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยที่พบว่าสารสกัดจากรากปลาไหลเผือก มีสรรพคุณในการเพิ่มความแข็งแรงของนักกีฬาได้

ตำรายาไทยใช้ส่วนเปลือกลำต้น แก้วพิษ ไข่จับสั้น ไข่เหือดหัด ไข่สันนิบาต ไข่ทรพิษ และแก้วพิการ รากมีรสขม ใช้เป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด ถ่ายพิษทุกชนิด แก้วذنโรค ขับเหงื่อ ขับพยาธิ แก้วเจ็บคอ แก้วกัฟโรค และรักษาความดันโลหิตสูง ผลใช้กินแก้บิด นอกจากนั้นยังใช้เป็นส่วนประกอบในตำรับยาโบราณ ได้แก่ ยาสามราก (ประกอบด้วยรากพืช 3 ชนิด คือ รากโอดทะนง รากยังฮ้อน และรากปลาไหลเผือก) ทำให้อาเจียน และถ่าย เข้าตำรับยาประสะเหมือดคน แก้วไข่ แก้วร้อน

โน เป็นส่วนผสมในยาจันทลีลา ใช้รักษาไข้ แก้อาการชัก นอกจากนั้นยังใช้รากมาผสมหญ้าแห้วหมู และรากผักติ้ว ต้มน้ำดื่มแก้ปัสสาวะขัด

สารที่มีรสขมในรากปลาไหลเผือกคือ eurycomalactone, eurycomanol และ eurycomanone มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อที่เป็นสาเหตุของโรคมาลาเรีย (*Plasmodium falciparum*) ในหลอดทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน นอกจากนี้การตรวจสอบฤทธิ์เบื้องต้นพบว่าสารสกัดรากปลาไหลเผือกเป็นพิษต่อเซลล์มะเร็งปอด เซลล์มะเร็งเต้านม และมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อ HIV ในหลอดทดลอง

ผศ.ดร.สุตารัตน์ หอมหวล

รูปที่ 2 รากปลาไหลเผือกน้อย

ล้างพิษยาเสพติด...ในสมัยก่อนโรงพยาบาลและวัดบางแห่งใช้ **ยาสามราก** บำบัดผู้ที่ติดยาเสพติด และแก้ อาการลงแดงจากยาเสพติด โดยยานี้จะทำให้อาเจียน และถอนพิษยา

สารสกัดปลาไหลเผือกถูกนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในยา หรือเครื่องดื่มน้ำสำหรับเพศชาย เพื่อเพิ่มสมรรถภาพทางเพศ ทำให้มีความคงทนในการมีเพศสัมพันธ์ได้นานขึ้น พุดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ คล้ายกับยาไวอากร้านั่นเอง โดยเฉพาะในประเทศมาเลเซียมีผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของสารสกัดปลาไหลเผือกขายอยู่มากกว่าร้อยชนิด จากการทดลองในหนู พบว่า สารสกัดปลาไหลเผือกสามารถเพิ่มการสร้างฮอร์โมนเพศชายที่ชื่อ **testosterone** เพิ่มความต้องการทางเพศของหนูเพศผู้ โดยเพิ่มทั้งปริมาณและความแข็งแรงของ **sperm** นอกจากนี้สารสกัดปลาไหลเผือกยังสามารถเพิ่มมวล และความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ และลดไขมันได้อีกด้วย

รูปที่ 3 ปลาไหลเผือก (*Eurycoma longifolia* Jack.)

(www.itot54joni.com/2007/12/tongkat-ali-testos)

เป็นที่น่าแปลกกว่าปลาไหลเผือก ซึ่งเป็นพืชที่พบได้ทั่วไปในป่าของไทย มีประโยชน์มากมาย อีกทั้งยังมีผลการทดลองทางวิทยาศาสตร์สนับสนุน มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในต่างประเทศ และมีการจดสิทธิบัตรการใช้สารสกัดปลาไหลเผือกในต่างประเทศ เพื่อใช้เพิ่มสมรรถภาพทางเพศชาย ใช้ปรับระดับฮอร์โมนเพศชาย หรือแม้กระทั่งใช้ในการเพิ่มสมรรถภาพของนักกีฬา แต่ทำไมคนไทยแทบจะไม่รู้จักพืชชนิดนี้เลย หรือแทบจะไม่เอามาใช้ประโยชน์กันเลย

เอกสารอ้างอิง

- Ang HH, Cheang HS, Yusof AP. (2000) Effects of *Eurycoma longifolia* Jack (Tongkat Ali) on the initiation of sexual performance of inexperienced castrated male rats. *Exp Anim.* 49(1):35-8.
- Ang HH, Hitotsuyanagi Y, Fukaya H, Takeya K. (2002) Quassinoids from *Eurycoma longifolia*. *Phytochemistry.* 59(8):833-7.
- Ang HH, Ikeda S, Gan EK. (2001) Evaluation of the potency activity of aphrodisiac in *Eurycoma longifolia* Jack. *Phytother Res.* 15(5):435-6.
- Ang HH, Sim MK. (1997) *Eurycoma longifolia* Jack enhances libido in sexually experienced male rats. *Exp Anim.* 46(4):287-90.
- Ang HH, Sim MK. (1998) *Eurycoma longifolia* JACK and orientation activities in sexually experienced male rats. *Biol Pharm Bull.* 21(2):153-5.
- Chan KL, Choo CY, Abdullah NR, Ismail Z. (2004) Antiplasmodial studies of *Eurycoma longifolia* Jack using the lactate dehydrogenase assay of *Plasmodium falciparum*. *J Ethnopharmacol.* 92(2-3):223-7.
- Chan KL, Iitaka Y, Noguchi H, Sugiyama H, Saito I., Sankawa U. (1992) 6 alpha-Hydroxyeurycomalactone, a quassinoid from *Eurycoma longifolia*. *Phytochemistry.* 3:4295-4298.

- Chan, K.L., Lee, S.P., Yuen, K.H. (1995) Antipyretic activity of quassinoids from *Eurycoma longifolia* Jack. Paper presented at the 11th Chemical Seminar on Natural Products, UNIMAS, Sarawak, Malaysia, proceedings 25–28 June, pp. 197.
- Farouk AE, Benafri A. (2007) Antibacterial activity of *Eurycoma longifolia* Jack. A Malaysian medicinal plant. *Saudi Med J*. 28(9):1422-4.
- Itokawa H, Kishi E, Morita H and Takeya K. (1992) Cytotoxic quassinoids and tirucallane-type triterpenes from the woods of *Eurycoma longifolia*. *Phytochemistry*. 40: 1053-1055
- Itokawa H, Kishi E, Morita H, Takeya K, Iitaka Y. (1991) Eurylene, a new squalene-type triterpene from *Eurycoma longifolia*. *Tetrahedron Lett*. 15:1803-1804.
- Itokawa, H., Qin, X.R., Morita, H., Takeya, K., Iitaka, Y. (1993) Novel quassinoids from *Eurycoma longifolia*. *Chemical and Pharmaceutical Bulletin* 41: 403–405.
- Jiwajinda S, Santisopasri V, Murakami A, Hirai N, Ohigashi H. (2001) Quassinoids from *Eurycoma longifolia* as plant growth inhibitors. *Phytochemistry*. 58(6):959-62.
- Jiwajinda S, Santisopasri V, Murakami A, Sugiyama H, Gasquet M, Riad E, Balansard G, Ohigashi H. (2002) In vitro anti-tumor promoting and anti-parasitic activities of the quassinoids from *Eurycoma longifolia*, a medicinal plant in Southeast Asia. *J Ethnopharmacol*. 82(1):55-8.
- Kanchanapoom T, Kasai R, Chumsri P, Hiraga Y, Yamasaki K. (2001) Canthin-6-one and beta-carboline alkaloids from *Eurycoma harmandiana*. *Phytochemistry*. 56(4):383-6.
- Kanchanapoom T, Kasai R, Chumsri P, Yamasaki K. (2001) Quassinoids from *Eurycoma harmandiana*. *Phytochemistry*. 57(8):1205-8.
- Kardono LB, Angerhofer CK, Tsauri S, Padmawinata K, Pezzuto JM, Kinghorn AD. (1991) Cytotoxic and antimalarial constituents of the roots of *Eurycoma longifolia*. *J Nat Prod*. 54(5):1360-7.
- Kuo PC, Damu AG, Lee KH, Wu TS. (2004) Cytotoxic and antimalarial constituents from the roots of *Eurycoma longifolia*. *Bioorg Med Chem*. 12(3):537-44.
- Kuo PC, Shi LS, Damu AG, Su CR, Huang CH, Ke CH, Wu JB, Lin AJ, Bastow KF, Lee KH, Wu TS. (2003) Cytotoxic and antimalarial beta-carboline alkaloids from the roots of *Eurycoma longifolia*. *J Nat Prod*. 66(10):1324-7.
- Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H, Iitaka Y. (1993) Squalene derivatives from *Eurycoma longifolia*. *Phytochemistry*. 34:765-771.
- Morita H, Kishi E, Takeya K, Itokawa H. (1992) Biphenylneolignans from wood of *Eurycoma longifolia*. *Phytochemistry*. 31:3993-3995.
- Morita, H., Kishi, E., Takeya, K., Itokawa, H., Tanaka, O. (1990) New quassinoids from the roots of *Eurycoma longifolia*. *Chemistry Letters* 749–752.
- Satayavivad J, Soonthornehareonnon N, Somanabandhu A, Thebtaranonth Y. (1998) Toxicological and antimalarial activity of eurycomalactone and *Eurycoma longifolia* Jack extracts in mice. *Thai J Phytopharmacy*. 5:14-27.
- Tada H, Yasuda F, Otani K, Doteuchi M, Ishihara Y, Shiro M. (1991) New antiulcer quassinoids from *Eurycoma longifolia*. *Eur J Med Chem*. 26:345-349.